כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ניצבים ■ כ"ה אלול ה'תשע"ח ■ 05.09.2018 ■ גליון מס' 495

תפוצה לכל קהילות ישראל

יראה אהבה ושמחה בחודש תשרי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בספר הכוזרי (מאמר ב, נ) מסביר ריה"ל: כי התורה לא העבידה אותנו בסיגופים ודיכוי כוחות הנפש, אדרבא התורה במצוותיה לימדה אותנו לתת לכל כוח מכוחות הנפש והגוף את החלק המגיע לו בצורה מאוזנת מבלי שנעדיף כוח אחד על פני האחרים. והדבר הזה מתממש ע"י התורה בשלושה יסודות שאותם מפרט ריה"ל שם וכך כתב: כי על פי תורתנו יש שלושה יסודות לעבודת ה': היראה, האהבה והשמחה, תתקרב אל הקב"ה בכל אחד מהם ואין התקרבותו של האדם בכניעתו בימי התענית יותר מאשר בשמחתו בשבתות ובימים הטובים כאשר שמחתו באה מתוך מחשבה וכוונה. והשמחה קשורה באהבה ועל כן תשמח בקיום המצוות מתוך אהבתך למצווה עליה, ותכיר בה מה מאוד הטיב לך בה. ומסיים שם הכוזרי: כי בשמחת המועדים תראה את עצמך כאילו באת לביתו של הקב"ה, ובסעודת החג כאילו אתה קרוא לשולחן המלך ונהנה ממנעמיו של הבורא. ואם שמחתך בחג הגיעה לכדי זמר וריקוד, אף היא עבודת ה' ועל ידם ידבק האדם בעניין האלוקי. השילוב הזה של יראה אהבה ושמחה באה ליצור איזון בהתנהלותו של האדם, כי העדפת מידה אחת על חשבון חבירתה פוגעת לא רק באישיותו של האדם אלא פוגעת גם במידה עצמה כאשר האדם משתמש בה בצורה בלעדית וקיצונית.

עם שלושת המידות הללו אנו נפגשים בחגי חודש תשרי, ראש השנה שהוא יום תרועה, שנאמר: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", הוא יום הדין ויש בו ממידת היראה, יום הכיפורים שהוא יום מחילה וכפרה יש בו ממידת האהבה, וחג הסוכות שהוא "זמן שמחתנו" יש בו ממידת השמחה. וכפי הנראה כך צריך להיות הסדר, לעולם פותחים ביראה, כמו שאמרו אם אין יראה אין חכמה, לפי שהיראה יוצרת את המסגרת שבלעדיה אי אפשר לקיים את האהבה שהיא התוכן הפנימי של מסגרת היראה, על כן עם כל החשיבות של האהבה אי אפשר לה להתקיים ללא היראה כמו שכתב רש"י (ויקרא כו יב): על הפסוק "והתהלכתי בתוככם" - "אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם, (אהבה), ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני, תלמוד לומר והייתי לכם לאלוקים". רק שילוב של האהבה עם היראה הוא המביא לשלמות. שהיא בשלמותה כשהיא באה עם השמחה. כמו שכתוב: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה וטוב לבב".

ביום הכיפורים, שהיהודי פורש בו מכל הנאות העולם הזה, ומערב עד ערב הוא כולו מחובר בתפילה ותשובה אל בורא עולם, בהוויה הזו מגיע היהודי לפסגת האהבה, עד שבסוף יום הכיפורים בתפילת הנעילה, הוא מכריז עם כל הקהל שבע פעמים "ה' הוא האלוקים!", ובתום היום הוא שב במעבר חד מאיגרא רמא של ההתרוממות של יום הכיפורים אל המציאות התחתונה שלנו של ימי החול, מעבר חד שעלול לפגוע באדם, איך מונעים פגיעה זו? ועל כך כתב הראי"ה קוק (עולת ראיה ח"ב עמ' שסז): "על ידי העלייה של יום הכיפורים מתרחקים הרבה מהעולם הזה, וצריכים שמירה כשפוגשים בענייני העולם הזה מכל מכשול, ואותם הימים שבין יום הכיפורים לסוכות ניתנו לחינוך של חזרה לענייני העולם הזה בתיאור הגון בקדושה" וכוונתו היא שהמעבר החד מהתרוממות של יום הכיפורים לחיי החול (הדומה למעבר מחדר מואר לחושך, או מחום לקור) עלול לשבש את מהלך חייו של האדם. וכדי למנוע מהאדם את המעבר החד הזה ניתנו לו ארבעת הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, ימים בהם עסוק האדם מצד אחד בפעולות חומריות של מצווה, כמו בניית הסוכה, לקיחת ארבעת המינים, הכנת נויי סוכה וכדומה, ויחד עם זאת המעשים הארציים הללו הם מעשים של מצווה, והשילוב הזה של קדושת המצוות עם מלאכות של העולם המעשי, הם מחנכות את האדם להכשירו לנחיתה רכה ממרומי קדושת יום הכיפורים אל קרקע המציאות הארצית. ואז במעבר המבוקר הזה אין סתירה בין עולם החומר לעולם הרוח, בין הגוף לנשמה, ובאחדות של השניים נוצר הבסיס של השמחה, וכשהיא נובעת מתוך אהבת אמת, היא שמחה של מצווה. ■

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

אלול / תענית דבור
רבי ישראל מסלנט באחד ממכתביו. (אור ישראל - אגרת יד'. התאריך שהתנוסס בראשית המכתב היה "ראה-ברכה")...
המשך בעמ' 2

שויית קיץ
האם אכן מותר לכבות את האש שבכירות הגז ביום טוב? האם זה עדיף משיטת ה'פינג'אן' לא רק מבחינה מעשית אלא גם מבחינה הלכתית?...
המשך בעמ' 3

לבל ניפול לייאוש
משה רבנו פונה לבני ישראל ואומר להם: "אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל...
המשך בעמ' 7

סיפור לשבת
דרך תשובה
בטרם ישב המהרש"א, רבי שמואל אליעזר איידלס על כס הרבנות בעיר אוסטרו היהודית, שימש כרב בעיירה קטנה שהייתה כפופה...
המשך בעמ' 8

שביבים
■ 'המלך בשדה' - מי יזכה להכניסו אל ביתו פנימה?
■ "זה המחיר שתגבה גם ממני"
■ היד ה' תקצר?
המשך בעמ' 9

אלול / תענית דבור

/ מאת הרה"ג אריה הכהן פלשניצקי*

רבי ישראל מסלנט באחד ממכתביו. (אור ישראל - אגרת יד'. התאריך שהתנוסס בראשית המכתב היה "ראה-ברכה") כותב: מלפנים כאשר ידעתי-כל איש אחזו פלצות מקול קדוש הקורא אלול, החרדה הלזו נשאה פריה להתקרב לעבודתו יתברך שמו, איש לפי ערכו וכו' וע"ש. רבי ישראל מסלנט מתאונן על מצב הדור בזמנו, ואומר כי בזמנים עברו הייתה ניכרת חרדת האלול עד שאחזה פלצות בשמעם את קריאת חודש אלול. ושם באיגרת כותב רבי ישראל מדוע אין היום את הפחד שהיה מקדם, לפי שלא לומדים מוסר, וגם אין את ההרגשה של הפחד שהייתה אצל גדולי עולם שחלו ורעדו מהמשפט הקרב, והאווירה הזו השפיעה על הסובבים אותם.

ובהערה בספר המכתבים. וכן בספר 'ובכן צדיקים' מובא מתלמידיו של רבי ישראל סלנטר שתיאר את הדברים: אחרי שקול הקורא של שליח הציבור "קידש אלול", התהלך רבי ישראל כולו מזועזע והרגישו עליו את ההבדל בין תפילת המוסף לבין תפילת שחרית שעברה, כי על כן תפילה זו של מוסף כבר נכללה בין תפילות אלול. במאמר שלפנינו נעסוק בעז"ה במקצת אודות מעלת גדולת 'תענית דיבור' ובפרט בחודש אלול.

כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער י' פרק ד'): רבים וכן שלמים נוהגים שמקבלים עליהם מראש חודש אלול שלא ידברו שום שיחת חולין ואשרי חלקם, כי אין כל דבר בעולם לטהרת הנפש כמו בלימת פיו משיחה בטילה. גם הוא תועלת מאד ומאד לכוונת התפילה שאין מבלבלין אותו מחשבות זרות, צא ולמד מעלת הבולם פיו משיחה בטילה ממ"ש האר"י ז"ל וז"ל: מי ששומר עצמו משתיקה ארבעים יום רצופים ודאי ישיג רוח הקודש בלי ספק. עכ"ל. הגר"א באגרתו כתב: ועד יום מותו צריך האדם להתייסר, ולא בתענית וסיגופים רק ברסן פיו ובתאוותיו, וזהו התשובה, וזה כל פרי העולם הבא וכו', וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם. וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער ובזה יכופר לו כל עוון וניצול משאול תחתית, ע"ש.

כתב במשנה ברורה (סי' תקע"א ס"ק ב'): ראיתי כתוב בספר אחד (בספרו שמירת הלשון שער התבונה פרק ב' כתב זה בשם ספר ראש הגבעה) שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש ע"ז. ועוד כתב החפץ חיים בספרו חובת השמירה (פרק י'): אכן בימים הנוראים הקדושים, בוודאי נכון מאוד להתנהג במידה הקדושה הזו (שישים עצמו כאילם) וכן שמעתי, שנהג הגאון הצדיק ר' יצחק אב"ד פטרבורג, מראש חודש אלול עד אחר יום הכיפורים היה משים עצמו כאילם, כעצת חז"ל (כלשון הגמרא בחולין (דף פט' ע"א) מה אומנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאילם). והפוחת לא יפחות על כל פנים מעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים.

בספר שביבי אור (עמוד קעד') כתב שלאחר פטירת הסבא מקלם, היו מביאין את הגרי"ב (ר' יצחק בלזר מפטרבורג) לקלם לתקופת הימים הנוראים. במוצאי יום הכיפורים פנה הגרי"ב לתלמידיו ואמר להם: הרי כתוב שאם אחד לא מדבר ארבעים יום זוכה לרוח הקודש והרי אני לא דיברתי ארבעים יום ואין לי רוח הקודש, אלא דהביאור כך, אחרי שיש לאדם שלימות במידה מסויימת, שלימות הנפש, שלימות המידות - אחרי שהוא בדרגה כזו, אז יכולה תענית דיבור במשך ארבעים יום להביא לידי רוח הקודש. (עי'בשו"ת ציץ אליעזר חלק טז' סי' יח').

בהקדמת הספר 'כוכבי אור' מסופר: רבי אליהו לאפיאן היה אומר שהוא מודה לה' על שזכה לשמוע כמה פעמים את רבי יצחק בלאזר בימים הנוראים, ומאז השתנו אצלו הימים הנוראים לכל ימי חייו. היה זה לאחר פטירת רבי שמחה זיסל מקלם, והיו מזמינים את רבי יצחק בלאזר לישיבה, כדי להדריכם ולעוררם ביראת ה'. אמרו: מי שלא ראה את רבי יצחק בלאזר בתקופת אלול והימים הנוראים לא ראה יראה מימיו. במשך זמן זה היה יושב בתענית דיבור, סגור ומסוגר, ולא היה מדבר עם איש, מלבד פעם אחת כשנולד לו בן, והלך לבקר את אשתו וברך אותה בברכת מזל טוב, ויותר לא דיבר עימה. רק היה מבקרה יום יום (היה זה תנאי מפורש שהתנה עמה לפני נישואיהם - ספר מורשת אבות).

בספר דברי מועד (אלול - עמ' רנט') כתב: והנה מדרגה זו של קבלת תענית דיבור לימים הרבה ודאי אינה בהישג יד של כל אחד ואחד, וע"כ מי שאינו יכול לקבל עליו תענית דבור ימים הרבה ברציפות, יקבל עליו כמה ימים לסירוגין, ומי שאינו יכול לעמוד אף בזה יקבל עליו יום אחד בשבוע, ואם זה גם קשה עליו יקבל עליו תענית דבור לשעות. ובתורת עצה: יקבל עליו בתחילה לא לדבר דברים בטלים בשעת הלימוד, וזה יקל עליו.

(פורסם במורשה)

* מח"ס 'אתקינו סעודתא' ו'שערי בית המדרש'

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

השיטות השונות לכיבוי הגז ביום טוב ובפרט בשיטת הכף

שאלת ראול ביסטריצר, פתח תקוה: כידוע אנו עומדים לפני שלושה ימים רצופים של קודש ב"ה, יומיים של ראש השנה, ולאחר מכן שבת קודש.

והנה רבים מבשלים ביום טוב לצורך יום טוב, וכן ביום טוב לצורך שבת (על ידי 'עירוב תבשילין') אך בעוד שלהבעיר את הגז אין מניעה מבחינה הלכתית[א] - כמובן על ידי העברה מאש דולקת - עם כיבוי הגז אנו מסתבכים, וידוע הפולמוס סביב שיטת הכיבוי המסורבלת - 'הרתחת פינג'אן מלא מים[ב]' כדי שהמים יגלשו ויכבו את הגז - יש אוסרים ויש מתירים, ויש מתנים תנאים.

והנה בימים האחרונים נפוץ לו סרטון ברשתות החברתיות ובו רואים דרך פשוטה וקלה לכיבוי הגז ביום טוב על ידי תחיבת כף בין חיישן הבטיחות הנפוץ בהרבה כירות הגז, לבין האש עצמה, באופן זה כאשר אנו 'עובדים' על החיישן כאילו אין אש דולקת, הוא מנתק את זרימת הגז לאחר קרוב ל-10 שניות[ג], ובכך האש נכבית. קל ופשוט!

האם אכן מבחינה הלכתית מותר לכבות את האש שבכירות הגז ביום טוב? האם זה עדיף משיטת ה'פינג'אן' לא רק מבחינה מעשית אלא גם מבחינה הלכתית?

תשובה: בתחילה נבאר את הנידון ההלכתי אודות 'שיטת הפינג'אן' ולאחר מכן נבוא לדון ב'שיטת הכף'.

הנה מלאכת כיבוי היא אחת מהמלאכות שלא הותרה ביום טוב בניגוד למלאכות אחרות כמו בישול וכדו' שהותרו ביום טוב, וזאת משום שבדרך כלל הכיבוי לא נחשב מלאכה שהיא לצורך 'אוכל נפש'.

אמנם באופן שהכיבוי אכן מועיל ל'אוכל נפש' וכגון שצריכים לכבות את האש כדי שהמאכל לא יישרף, ואין אפשרות אחרת, אכן יהיה מותר לכבות את האש לדעת הרמ"א[ד] (אך השולחן ערוך מחמיר גם בזה)

אמנם בדרך כלל רצוננו לכבות את האש ביום טוב אינו נובע מחמת הרצון להציל את המאכל שלא יקדיח, שהרי יכולים אנו להסיר את המאכל מהאש, אלא רצוננו לעשות זאת או כדי לחסוך בשימוש בגז, או מחמת הרתיעה הטבעית להשאיר אש בוערת במטבח למשך זמן רב, ולכן אם אין חשש סכנה אין היתר לכבות את הגז בצורה הרגילה[ה].

אלא שכעת צריכים אנו לדון האם נוכל לכבות את האש ביום טוב בצורה של 'גרמא' כלומר לא בדרך ישירה אלא בדרך עקיפה.

והמעיין בשולחן ערוך בסימן העוסק בהלכות כיבוי ביום טוב[ו] יראה שלדעת השולחן ערוך אין היתר לפעול שום פעולה בגוף האש אפילו רק כדי **לגרום** כיבוי האש, וההיתר היחיד הוא לשים 'חסם' בנר עוד לפני שמדליקים את האש, ואו אז כאשר האש תגיע לחסם זה - האש תיכבה.

אמנם לדעת הרמ"א יש היתר לעשות פעולה אף בגוד הנר אף לאחר ההדלקה ובתנאי שאינו בכלל 'מסתפק מן השמן שבנר', והמשנה ברורה (ס"ק כ"ג) הביא בשם כמה אחרונים להחמיר כדעת השולחן ערוך.

אולם כאשר אנו מדברים על פעולה שגורמת לאש לכבות, ופעולה זו **אינה** מוגדרת כפעולה בגוף האש, הרי שחזרנו לגדרי הגרמא הרגילים - וגרמא בשבת וביום טוב - מותר.

שיטת הפינג'אן

והנה יש לעיין האם הנחת פינג'אן מלא מים על האש, האם היא פעולה בגוף הנר או לא, וכאמור נפקא מינה רבתי יש בדבר, שאם היא פעולה בגוף האש יותר קשה להתירה בפרט לדעת השולחן ערוך.

והנה אחרוני זמננו דנו בדבר זה[ז] ויש שהעלו במסקנת דבריהם שאכן יש מקום להחשיב זאת כפעולה שאינה בגוף האש, ולכן יש להחשיב זאת כגרמא המותרת גם לדעת השולחן ערוך, ובפרט שלא מדובר כאן על גחלת של עץ שיש בכיבויה חשש מלאכת כיבוי דאורייתא, אלא בגחלת של מתכת שאין בה כלל חשש כיבוי דאורייתא אלא מדרבנן[ח].

ולכן יש מהפוסקים המתירים (ובפרט פוסקי ספרד[ט]) לכבות את האש ביום טוב בשיטת הפינג'אן, אולם העירו שיש להשתמש במים החמים מהפינג'אן להכנת כוס תה[י], או לשטיפת הכלים, שאחרת יוצא שבישלנו את המים עצמם ללא צורך אוכל נפש של יום טוב[יא].

אולם יש מהפוסקים[יב] (בפרט מפוסקי אשכנז) הנוקטים שעל אף שאכן יש להחשיב זאת כפעולה שאינה בגוף הנר, מכל מקום אין להתיר זאת לכתחילה, מאחר שאף על פי שהדבר נחשב 'גרמא', וגרמא בשבת וביום טוב מותר כפי שכתבתי לעיל, מכל מקום 'גרמא' אינו היתר לכתחילה אלא רק על דרך אקראי[יג], ורק במקום צורך / הפסד[יד], ולכן רבים מבני אשכנז המדקדקים, אינם מכבים לכתחילה את הגז ביום טוב בשיטה זו.

כמו כן יש לציין שהרבה פעמים המים גולשים רק מכיוון אחד ואינם מצליחים לכבות את האש, ולכן שיטת כיבוי זו אינה מהודרת לא מהפן המעשי, וגם לא מהפן ההלכתי (על כל פנים לבני אשכנז)

שיטת הכף

וכעת נבוא לדון אודות כיבוי ב'שיטת הכף', וקודם יש לבאר היאך שיטה זו פועלת.

בשנים האחרונות כל כירות הגז מאובזרות בחיישן בטיחות אשר תפקידו לנתק את זרימת הגז כאשר אין אש דולקת, וזאת כדי למנוע מקרים של 'דליפת גז' אשר יכולים להסתיים באסון חלילה וחס.

וכך הוא אופן פעולת החיישן - בצינור הגז קבוע קפיץ החוסם את

הגז ומונע ממנו לזרם לכיריים. לחיצת האדם על לחצן הגז שבכיריים מותחת קפיץ זה כלפי מטה ובכך מתאפשרת זרימת גז לכיריים, כשהאדם מדליק את להבת הגז באמצעות המצת או באמצעות גפרור או כל דבר אחר, ישנם שתי מתכות מחוברות ('צמד תרמי') המותקנות בתוך הכיריים סמוך ללהבת הגז, המתחממות. כידוע עפ"י אחד מהעקרונות הפיסיקלים ('אפקט התרמואלקטרי') כאשר קיים הפרש טמפרטורות בין המתכות נוצר ביניהן מתח חשמלי (מקור אנרגיה), המתח החשמלי זורם בחוטים מוליכים המחוברים למתכות אלו וכך נוצר כוח מגנטי (ליתר דיוק 'אלקטרו מגנטי'). כוח מגנטי זה מושך את הקפיץ כלפי מטה ובכך זרימת הגז ממשיכה לזרום. אמנם כאשר הלהבה נכבית מסיבה כלשהיא, המתכות מתקררות, המתח החשמלי נפסק והכוח המגנטי נעלם, וממילא הקפיץ חוזר למקומו, וכך זרימת הגז נפסקת והסכנה נמנעת.

כאשר אנו תוחבים את הכף בין החיישן לבין האש, אנו גורמים לכך שהמתכות מתקררות מאחר שהאש כבר לא שולטת בהם ומשום כך המתח החשמלי נפסק והכוח המגנטי נעלם, והקפיץ חוזר למקומו, וכך זרימת הגז נפסקת והסכנה נמנעת[טו].

לכאורה גם שיטה זו היא גרמא שלא בגוף האש, ויש לדון האם היא עדיפה מבחינה הלכתית על פני שיטת הפיג'אן, באופן שנוכל לומר שהיא מותרת לכתחילה גם לבני אשכנז (ומצד הפן המעשי ברור שהיא הרבה יותר קלה משיטת הפינג'אן, מאחר והיא נעשית בקלי קלות, במהירות, בעוד ששיטת הפיג'אן לוקחת זמן, מלכלכת, ולא תמיד עובדת מכיוון שהמים גולשים רק בצד אחד, ובנוסף צריכים אנו אח"כ להשתמש במים[טז])

והנה קודם שאבוא לדון בזה, אזכיר כאן מה שכבר נכתב כאן בשבוע שעבר שלכאורה יש לדון האם מותר בכלל להבעיר את הגז בכירה זו המאובזרת בחיישן בטיחות משום שעל ידי הדלקת האש (ע"י העברה מאש דולקת) אנו סוגרים מעגל חשמלי כמתואר לעיל, ואין היתר לסגור מעגל חשמלי ביום טוב אף לצורך אוכל נפש, ואכן דנו פוסקי זמננו בשאלה זו ויש שהעלו להיתר ויש שנקטו שראוי להחמיר, ואין כאן המקום להאריך בנידון זה (עיין מה שנכתב כאן בגיליון הקודם ועיין בהערה[יז])

ומכל מקום גם אם נאמר שעצם ההבערה אסורה ביום טוב עדיין נידון הכיבוי רלוונטי באופן שהשאיר את האש בכיריים דלוקה מערב יום טוב.

עדיפות בשיטת הכף על פני שיטת הפינג'אן

ונחזור לעניין שאלת הכיבוי בשיטת הכף - הנה יש לומר ש'שיטת הכף' היא אכן עדיפה על 'שיטת הפינג'אן' מחמת ב' טעמים.

1. הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל[יח] הסתפק האם הנחת הפינג'אן עם המים על גבי האש נחשבת כ'גרמא' או כפעולה בידיים, וזאת לאור דברי התוס' במסכת ב"ק (נ"ו ע"א) שאין חילוק בין מקרב דבר אצל האש לבין מקרב האש אצל דבר, עיין שם בדבריו[יט], אך ב'שיטת הכף' אין אנו צריכים לכל זה, מאחר ואכן פעולת גרמא יש כאן אצל כיבוי האש אף לפי דברי התוס' הנ"ל, מאחר ואינו מקרב שום דבר אצל האש אלא פועל בצורה עקיפה כמבואר לעיל.
2. כמו כן יש לומר ש'שיטת הכף' היא עדיפה יותר מ'גרמא' והרי היא בגדר 'מניעת המונע' מאחר ועל ידי נתינת הכף אנו מונעים חום מהחיישן, החיישן מתקרר מאליו, הזרם האלקטרו מגנטי נפסק, הקפיץ משתחרר והשסתום נסגר. ולהלן ארחיב בביאור עניין זו.

והנה טעם א' אינו בעל משמעות הלכתית חשובה הן משום שלמעשה מסקנת הפוסקים להחשיב גם את 'שיטת הפינג'אן' לגרמא, והן משום שאף ששיטת הכף אכן נחשבת 'גרמא' מכל מקום כפי שכבר נכתב לעיל לדעת הרבה מפוסקי אשכנז אין להתיר גרם כיבוי לכתחילה ביו"ט.

אולם טעם ב' הוא אכן בעל משמעות חשובה, משום שאם כנים הדברים ש'שיטת הכף' היא עדיפה יותר מגרמא, הרי שאפשר להתיר זאת לכתחילה, ובאנו בזאת לפתרון יעיל וקל לבעיית כיבוי הגז ביום טוב, ולכן אתעכב בהבנת נקודה זו.

הסרת מונע ומניעת המונע

הנה בסוגיית 'בידקא דמיא'[כ] (הסרת סכר המונע מהמים לעבור) התחדש שגם כוח הקיים בעולם יכול להתייחס אליי כמעשה ישיר שלי, אם אני הוא זה שהסרתי את המניעה ובכך הבאתי את המים אל מקום עשיית המלאכה בכוח ראשון.

ונמצא מעתה שאדם יכול לפעול פעולות אשר ייחשבו כפעולות ישירות שלו באחת משתי הדרכים הבאות:

3. יצירת הכוח עצמו
4. הסרת מונע בפני הכוח הקיים והבאתו אל מקום עשיית המלאכה בכוח ראשון.

אולם כאשר אנו מדברים על כוח קיים שכבר פועל פעולה, ואני שם חסם המפריד בין הכוח הפועל לבין מקום הפעולה, ועל ידי כך הפעולה נפסקת ונוצרת פעולה אחרת מאליה, לזה לא מצאנו מקור כלל שגם זה למלאכה ולפעולה ישירה ייחשב.

ואדרבה ניתן להביא ראיה שאכן אין זה נחשב כפעולה וכעשייה ואפילו לא כ'גרמא', ממה שמבואר בהלכות שבת[כא] שמותר לסגור דלת ובכך למנוע מהרוח הנושבת דרך פתח הדלת ללבות האש, ואע"פ שעל ידי כך האש תכבה, ולכאורה יש להקשות מדוע אין כאן איסור משום 'גרם כיבוי' המותר רק במקום הפסד? ועל כרחך לומר שמאחר והוא רק מסלק (סוגר את הדלת) את המונע (הרוח) ובכך נעשית המלאכה (כיבוי האש) אין בכך כלום[כב].

ומעתה גם בנידון דידן מאחר והכל נעשה בדרך של 'מניעת המונע' הדבר מותר, שהרי זרימת הגז היא זאת שמחזיקה את האש בוערת, וזרימת הגז מתאפשרת בזכות זה שהקפיץ מתוח כלפי מטה, והקפיץ מתוח כלפי מטה בזכות החום שיוצר את המעגל החשמלי, אם כן כאשר אנו מסלקים את החום - על ידי הנחת הכף בין החיישן לבין האש - אנו מסלקים את מה שמונע מהמעגל החשמלי מלהתנתק, ולכן הוא מתנתק מאליו, ובכך הקפיץ משתחרר, זרימת הגז מופסקת, והאש נכבית, הרי שיש כאן מניעת המונע, המונע המונע! ודו"ק היטב בכל זה[כג].

ודע שעל ידי תחיבת הכף אין אנו רק מאפשרים את כיבוי האש, אלא גם מאפשרים את ניתוק המעגל החשמלי של החיישן[כד] אך גם לזאת אין לחוש שגם גרימת הניתוק המעגל החשמלי היא בגדר 'מניעת המונע' (אך עיין מה שכתבתי לקמן הערה ?? מה שיש לפקפק בזה)

ולכן אין הבדל אם ניתוק המעגל החשמלי וכיבוי האש נוצר לאחר 2 שניות או לאחר 8 שניות, מאחר וכל הפעולה נעשית כאן בדרך של 'הסרת מונע', ואילו היינו באים לדון מצד 'גרמא' היה מקום לחלק בין כיבוי הנעשה מיידית לכיבוי הנעשה לאחר מספר שניות אבל

ב'הסרת מונע' אין לזה משמעות[כה] (אך עיין מה שכתבתי לקמן הערה ?? מה שיש לפקפק בזה)

ואין לומר שמאחר ומחזיק כל הזמן את הכפית בין ידיו הרי שזה נקרא 'מעשה בידיים' והוא סוגיא ד'מצמצם'[כו], מאחר ואע"פ שהמעשה נעשה בידיים מכל מקום מאחר והוא רק בגדר 'הסרת מונע' אין זה נחשב 'עשייה' שהרי גם כשהוא סוגר את הדלת כנגד הנר הוא סוגרה בידיים ומכל מקום הדבר מותר.

אמנם זאת יש להעיר שהנה ידועה ההלכה שאם מחממים מתכת עד שהיא מתחילה להתרכך יש בזה משום מלאכת מבשל[כז], והחזו"א חידש[כח] שכבר בחימום המתכת ליד סולדת בו יש חשש דאורייתא של מלאכת מבשל, ולפי דבריו בכך שאנו תוחבים את הכף בין החיישן לאש למספר שניות, והכף מתחממת ומגיעה ליד סולדת בו, אנו נכשלים בחשש של בישול ביום טוב שלא לצורך יום טוב, אך מלבד זאת שרוב הפוסקים חלקו על חידושו של החזו"א[כט], יש לומר עוד שהוא בישול המותר בחג משום שהוא לצורך יום טוב[ל].

(יש שהעירו שיש להיזהר שעל ידי תחיבת הכף לא נזיז את הכיסוי השחור שעל המבער מאחר ואם יקרה כך הלהבה תתגבר, אך נראה שלפחות מהבחינה ההלכתית אין לחוש לכך הן משום שלכאורה אין הלהבה מתגברת אלא רק משנה את צורתה, וגם אם היא אכן מתגברת מכל מקום הרי זה אינו מתכוון ואינו פסיק רישא, אך יש לברר מבחינה בטיחותית האם הדבר יכול להגיע לידי סכנה ואם כן יש ליזהר בדבר וחמירא סכנתא מאיסורא, ויעשה זאת רק אדם מיומן)

שיטת ה'חגז'

ישנה עוד דרך הלכתית מהודרת לכיבוי הגז ביום טוב והוא על ידי מתקן ה'חגז' של מכון 'צומת' אשר על ידו אנו קוצבים את זמן דליקת האש עוד קודם הדלקת האש על ידי מתיחת קפיץ, אשר מבחינת הכיבוי אין כל בעיה מאחר שהרי זה כמו להדליק מלכתחילה נר קטן יותר[לא], מאחר ואנו קוצבים את זמן ההדלקה עוד קודם הדלקת האש, ועיין עוד בהערה[לב].

סגירת הברז הראשי

ובאשר לכיבוי האש על ידי סגירת ברז הגז הראשי (והאש תיכבה לאחר זמן מה) דעת רוב הפוסקים לאסור בהחלט משום שזה נחשב 'מסתפק מן השמן שבנר'[לג].

וב'שיטת הכף' אין לחוש כלל מדין 'מסתפק מן השמן שבנר' מאחר ואין הוא נוגע כלל בחומר הבעירה של האש, ומה שמצינו שאסור לסתום פי התנור שיש בו אש דולקת משום שזה נחשב 'כיבוי' שאני התם שהאוויר הנמצא בתנור הוא חשיב כחומר הבעירה של האש שאין האש יכולה להתקיים ללא אוויר, ולכן כפיית כלי על הנר באופן שאנו 'חונקים' אותו נחשבת כיבוי, אבל כאן אנו מונעים מחום חדש לבוא והחום הקיים מתקרר מאליו ואין זה נחשב 'חניקה' אלא חסימת המונע, והארכתי בזה בנספח לתשובה זו עיין שם.

הערות והבהרות נחוצות

5. יש לעורר שאם משתמש ב'שיטת הכף' או ב'שיטת פינג'אן' לכיבוי הגז, יראה לאחר שהאש כבתה לסובב את כפתור להבת הגז למצב סגור, וזאת כדי למנוע כל דליפה אפשרית של גז[לד], מאחר וייתכן שאין בכוחו של חיישן הבטיחות למנוע את זרימת הגז בצורה הרמטית, ובזאת 'מתקן החגז' עדיף על פני שיטות האחרות.
6. כמו כן יש לדעת שמצוי בחלק מהכיריים (בעיקר במבערים הקטנים) שהמרחק בין החיישן למבער הוא קטן ביותר ואין אפשרות להכניס את הכף ביניהם[לה].
7. בכל מקרה יזהר שלא להשאיר את האש בוערת למשך כל ימי החג והשבת, ובפרט במקום שילדים קטנים מצויים, ואם אינו יכול לפעול על פי אחת מהשיטות דלעיל, יקרא לנכרי לכבות את האש, ואם אין נכרי מזומן ואכן חשש סכנה יש בדבר, אז לא ישתמש בגז כלל ואם כבר עבר והדליק יכבה בשינוי.
8. דע דאין ללמוד מן ההיתר של 'הסרת המונע' היתר לשימוש בכל מיני מכשירים חשמליים אשר פועלים בשיטה זו, מאחר ויש מגדולי הפוסקים שסברו[לו] שמכשיר ומתקן המתוכננים מלכתחילה לפעול בצורה כזו, הרי זה בגדר 'מלאכת מחשבת' אסרה תורה, מלבד 'זילותא דשבתא' הכרוך בזה, ורק בנידון דידן שמדובר על פעולה צדדית עקיפה שאינה מתוכננת מעיקרא לכך יש להתיר[לז].

נספח לסימן ??
בעניין 'הסרת המונע'

הנה בשו"ע הלכות שבת סימן רע"ז יש שתי הלכות, אחת לגבי נר שמונח אחורי הדלת אם מותר לפתוח או לסגור את הדלת כנגדו, והלכה נוספת לגבי פתיחת דלת כנגד המדורה וסגירתה.

לגבי הנר המונח מאחורי הדלת, מבואר שאסור לפתוח את הדלת כנגדו משום שהרוח הדופקת על הדלת תכבה את הנר (וגזרינן רוח מצויה אטו שאינה מצויה) אבל לנעול את הדלת מותר ואע"פ שלולי סגירת הדלת הרוח הייתה מכבה את האש, וכעת ע"י סגירת הדלת אנו מונעים מהרוח לכבות את האש והלהבה מתייצבת, וא"כ מדוע שלא נחוש בזה למבעיר? אלא שמאחר והוא רק מסלק את המונע אין בזה משום מלאכה.

לגבי מדורה מבואר גם כן אותו דבר, שפתיחת הדלת אסורה, אבל בזה לא משום 'מכבה' שאדרבה הרוח מלבה את המדורה, ולכן פתיחת הדלת אסורה משום מבעיר, ואילו סגירת הדלת מותרת ואע"פ שכעת מונע מהרוח ללבות את האש, ולכן האש עלולה לכבות (בהליך טבעי) מ"מ הוא רק מסלק את המונע (המונע מהאש להיכבות) וסילוק מניעה מותר.

וא"כ הרי לנו שתי הלכות שמהן אפשר לבנות את היסוד של 'הסרת המונע' שהוא מותר בשבת (ועדיפא מגרמא שמותר רק במקום הפסד) אמנם הגר"א וייס שליט"א במנחת אשר לשמות סימן ס"ה, מפקפק בשתי הראיות הנ"ל, את הראיה הראשונה הוא דוחה מאחר ואין מלאכת מבעיר שייכת אלא בהזנת חומר בעירה כגון הנותן שמן בנר, אבל בנר המרצד על ידי הרוח ואנו מנטרלים את הרוח ועל ידי כך השלהבת מתייצבת אין בזה שייכות למלאכת מבעיר.

את הראייה השנייה הוא דוחה מאחר ואין התוצאה הכרחית, כלומר יתכן והמדורה לא תכבה, ועוד שהרוח היא כח חדש שמתחדש בכל רגע בעולם, ולכן הדבר מותר, משא"כ בכח שכבר קיים, והתוצאה הכרחית שאין בו היתר של 'הסרת המונע' ואם מדובר במתקן המתוכנן כך מראש ייתכן שהוא גם כמעשה בידיים ולא כגרמא (כתב כן ביחס ל'קלנועית')

אולם לענ"ד יש לדון בדבריו שהרי בוודאי שהמדורה תכבה בסופו של דבר והתוצאה היא כן הכרחית, אלא שאם הרוח הייתה

ממשיכה ללבות את האש היה לוקח למדורה יותר זמן להיכבות, ועל ידי סגירת הדלת בוודאי שהמדורה תיכבה בפחות זמן, ועם כל זה הדבר מותר, ועל כרחך שגם בתוצאה הכרחית יש היתר של הסרת המונע.

וא"כ בנידון דידן אע"פ שע"י תחיבת הכף יש כאן תוצאה הכרחית לניתוק המעגל החשמלי וכיבוי האש, מ"מ הוי 'הסרת מונע' ומותר.

אולם בכל עניין 'הסרת מונע' יש לדון לא רק מסימן רע"ז אלא גם מסוף סימן רנ"ט (מג"א ס"ק י"א) ששם יש נידון אודות סתימת ופתיחת תנור שיש בו גחלים לוחשות, ושם מבואר שמעבר לנידון של 'סותר' בסתירת הכיסוי של התנור, יש גם לדון מצד מבעיר ומכבה, שאם יש בתנור גחלים לוחשות אסור ליהודי לסתור את התנור משום דהוי פסיק רישא של כיבוי האש, וכן יש לאסור לפתוח את התנור משום שהרוח מבעירה את הגחלים.

עוד מבואר שיש שרצו לאסור סתימת התנור לא משום 'כיבוי' אלא אדרבה משום מבעיר (וזה באופן שהגחלים לא בוערות) שע"י שסותמים את התנור נשאר נקב קטן שדרכו נכנסת הרוח בחזקה ודמי למפוח, והתה"ד רצה לומר שמשום זה אין לאסור.

נמצא א"כ שיש ב' סברות לאסור סתימת התנור, אי משום פ"ר של כיבוי אי משום פ"ר של מבעיר (מפוח) ובזה האחרון לא כו"ע מודי בה (התה"ד לא חש לזאת) ובפתיחת התנור יש לאסור משום פ"ר של מבעיר.

והנה המג"א מקשה שלכא' סימן רנ"ט וסימן רע"ז לא עולים בקנה אחד, דהנה יש להקשות שתי קושיות:

9. מדוע בסימן רע"ז אנו מתירים לסגור את הדלת מול המדורה אע"פ שהרוח מלבה את המדורה ובכך אנו גורמים את כיבוי המדורה, ואילו כאן מבואר שבזמן שהגחלים לוחשות אסור לסתום את התנור משום שאנו גורמים את הכיבוי? מ"ש הא מהא? ועי"ז תירץ (רנ"ט ס"ק י"א בסופו) שבמדורה יש הרבה אוויר בבית משא"כ בתנור שאין הרבה אוויר א"כ הכיסוי יכול לגרום או לכיבוי או אדרבה להבערה (כמו מפוח)

10. מדוע בסימן רע"ז מבואר שמותר לנעול את הדלת כנגד הנר ואילו בסימן רנ"ט מבואר שיש אוסרים לסתום את התנור משום מבעיר? ועי"ז תירץ שבנר אין הרוח מבעיר אותו ולכן לא שייכת סברת המפוח שקיימת בגחלים בסימן רנ"ט.

והנה לפי הקושיא הראשונה, יוצא שלגבי תנור אע"פ שהרוח מאפשרת את קיום האש, מכל מקום אם אנו סותמים את התנור זה נחשב כיבוי אע"פ שזו לכאורה 'הסרת מונע' ומוכח שהסרת מונע אינה היתר גמור? (ושאני מדורה שאכן יש קיום למדורה גם לאחר סגירת הדלת וזה דומה לדברי הגר"א וייס שליט"א דלעיל)

וא"כ בנד"ד שכל הקיום של המעגל החשמלי הוא רק מכוח החום, א"כ אם אנו מונעים את החום מן החיישן הרי שזו גרמא של סותר ושל כיבוי ואין זה בגדר 'מניעת מונע' של סימן רע"ז.

אולם יש לחלק בין סתימת התנור שעל ידו אנו 'חונקים' את האש והרי זה כפעולה באש, לבין תחיבת הכף שאין היא פעולה בחיישן, אלא יצירת חייץ בין החיישן לבין האש.

והנה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ב' סימן ט"ז אות י"א) ביאר שהאוויר הנצרך לחיותו של האש הוא ממש חומר הבעירה של האש כמו השמן והנר, ולכן אם חונק את אש הוי ממש מכבה (וייתכן אף פעולה ישירה ואפי' לא גרמא) משא"כ ברוח המלבה את האש, זה לא ממש חומר הבעירה של האש אלא רק ליבוי האש, ולכן אם מסלק המונע והאש נכבית מאליה אין בכך כלום.

ואם באנו לדמות את הדברים לנידון דידן נראה שעל אף שהמעגל החשמלי מקבל את כוחו רק על ידי החום, וברגע שהמתכות יתקררו המעגל החשמלי יתנתק, וא"כ היה מקום לומר שבזה שאנו מניחים את הכף אנו 'חונקים' את החום והוי כמו סתימת התנור, מכל מקום נראה שאין כלל לדמות את הדברים מאחר שרק בכיבוי אש יש לומר שהאוויר הוא חומר הבעירה של האש, ולכן הסתימה אסורה, אבל כאן אנו מונעים מחום חדש לבוא והחום הקיים מתקרר מאליו, ואין זה נחשב 'חניקה' אלא חסימת המונע ומותר.

א - אמנם עיין מה שכתבתי לקמן בקצרה אודות החשש של יצירת מעגל חשמלי בכירות גז בעלות מנגנון בטיחות, וכמו כן יש לעורר שבכירות שיש בהן מצת חשמלי אשר מופעל בו זמנית עם סיבוב כפתור להבת הגז, יש לנתק את המצת החשמלי על ידי הוצאת התקע החשמלי של הכיריים מהשקע מערב יום טוב. ובשו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' אות ה' הציע להשתמש בכיריים אלו על ידי שיצמיד למבערים גפרור דולק כך שכוונתו להדליק את האש מהגפרור ולא מההצתה שבאה ממילא, והוי פ"ר דלא ניחא ליה באיסור דרבנן (לבד מדעת הט"ז סימן תק"ב סעיף א' שהבערת אש חדשה ביו"ט היא איסור תורה) אולם לענ"ד יש מקום לעיין בהיתר זה, דהרי מלבד יצירת האש, הוא גם סוגר מעגל חשמלי ולדעת החזו"א ופוסקים נוספים יש בזה איסור דאורייתא של בונה או מכה בפטיש, וממילא הוא פ"ר דלא ניחא ליה באיסור דאורייתא, ועוד שלסברת הגרש"ז הידועה לגבי נורת המקרר י"ל שזה נחשב מתכוון גמור ולא פ"ר.

ב - קנקן אשר משתמשים בו להרתחת מים על הגז או בישול ביצים.

ג - אמנם מאחרים שניסו את פעולה זו נאמר לי כי כבר לאחר שניות בודדות האש כבתה והדבר תלוי במספר גורמים: א. גודל הלהבה ב. המרחק בין האש לחיישן. ככל שהלהבה גדולה יותר והמרחק קטן יותר החיישן מתחמם יותר וייקח יותר זמן לקרר אותו, ופעמים משום כך 'שיטת הכף' לא מצליחה בגלל החום הרב ואין די במחיצת הכף כדי לקרר את החיישן, ועיין לקמן שאין נפ"מ להלכה במספר השניות המפרידות בין הפעולה לבין הכיבוי.

ד - או"ח סימן תקי"ד סעיף א'.

ה - ואף אם יש חשש סכנה צריך מראש להימנע מלהדליק את הגז מאחר שמכנים את עצמו בידיים להיתר של פקו"נ.

ו - סימן תקי"ד.

ז - עיין שו"ת יבי"א חלק ג' סימן ל' ועוד.

ח - עיין בשו"ע בסימן של"ד סעיף כ"ז בזה.

ט - מאחר ונקטו שגרמא מותר ביו"ט ללא הגבלה עפ"י השער הציון תקי"ד אות ל"א בשם המאמר מרדכי.

י - ואם יש לו מים חמים במיחם לצורך הכנת כוס תה א"כ אין לו היתר לבשל את המים הללו אלא יצטרך לבשל איזה מאכל כגון ביצה ולאכלו ביו"ט, או ישתמש בהם לשטיפת כלים.

יא - וישנה עצה נוספת שישים בפינג'אן מים חמים מהמיחם וכך אין זה נחשב שהוא מבשל את המים שהרי הם עדיין חמים ובכה"ג אין בישול אחר בישול, אולם לדעת השו"ע יש לומר דגם בכה"ג הוי בישול, עיין בה"ל סימן שי"ח סעיף ד' ד"ה 'אם נצטנן' בשם הפמ"ג (והנה יש לעיין מדוע בישול זה לא נחשב צורך יו"ט שמשתמש במים האלו כדי לכבות את האש ובכך תהיה לו מנוחת הנפש בחג, וא"כ מתוך שהותר בישול לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך ובלבד שיהא בו צורך יו"ט וכעין זה מבואר לקמן הערה ?? עיי"ש וע"ע בה"ל בסימן תקי"ד סעיף ב' ד"ה 'ויכבה במהרה')

יב - ששי"כ פרק י"ג סעיף י"ג ועוד (עיין מ"מ בפס"ת סימן תקי"ד הערה 55)

יג - ששי"כ פרק י"ג הערה נ"ע בשם הגרש"ז אוירבעך זצ"ל.

יד - עיין שער הציון סימן תקי"ד אות ל"א שמביא מהמאמר מרדכי לחלק בין שבת ויו"ט שבעוד שבשבת גרמא מותר רק במקום הפסד כמבואר ברמ"א בסימן של"ד סעיף כ"ב, ביו"ט גרמא מותר גם שלא במקום הפסד, אולם בחזו"א נראה דסובר לדינא דגם ביו"ט דינא הכי שאינו מותר גרמא אלא במקום הפסד - עיין בזה בספר ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ט הערה נ"ב.

טו - מתוך מאמר של גיסי ר' יצחק ברט הי"ו 'שימוש בכירות גז בעלות מנגנון בטיחות ביום טוב' - תחומין כרך ל"א.

טז - וכמו כן יש ליזהר בשיטה זו בעוד כמה דברים, וכגון בשעה שמניח את הפינג'אן המלא מים, שהמים לא ישפכו ויכבו את האש שאז הוי פעולה בידיים, ועוד, עיין שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' אות י"א וששי"כ פרק י"ג סעיף י"ג.

יז - אמנם זאת יש להעיר שאם באנו להתיר את ההבערה מפני שאין דעתו על הפעלת החיישן ואין זה בכלל 'מלאכת מחשבת', אזי ברור שאם אכן מותר להשתמש ב'שיטת הכף' כדי לכבות את האש, הרי שבוודאי דעת האדם מלכתחילה בעת ההדלקה היא גם על הפעלת חיישן זה, שהרי דעתו להיעזר בו (בדרך פעולתו) בסיום הבישול כדי לכבות את האש, וא"כ נפל האי היתרא בבירא ודו"ק היטב.

יח - שו"ת אור לציון חלק ג' פרק כ' אות י"א בהערות.

יט - ועיין עוד בספר ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ט הערה ט"ז.

כ - סנהדרין ע"ז עמוד ב'.

כא - סימן רע"ז סעיף ב'.

כב - ומה שלא הבאתי ראיה ממה שמבואר בהלכה סעיף אחד קודם לכן בסימן רע"ז סעיף א' שמותר לסגור את הדלת בעד הרוח המנשבת מול הנר וזאת כדי שהרוח לא תכבה את הנר ונמצא שעל ידי סגירת הדלת השלהבת מתייצבת ובוערת יותר יפה ומדוע אין בזה לכל הפחות גרם של מבעיר, וא"כ ע"כ ש'הסרת מונע' מותרת? זה משום שב'מנחת אשר' לשמות סימן ס"ה כתב שאין להביא מכאן ראיה מאחר שאין מלאכת מבעיר אלא בהזנת חומרי בעירה עיי"ש בדבריו.

כג - וכן בשו"ת 'מנחת יצחק' חלק ב' סימן סימן ט"ז חילק בין 'גרמא' ל'הסרת מונע' שהסרת המונע מותרת לכתחילה.

ואמנם בספר 'מנחת אשר' לשמות סימן ס"ה כתב (ביחס ל'קלנועית') שאם התוצאה היא הכרחית אין בזה היתר של 'הסרת מונע' ובמדורה אין הכרח שהמדורה

אכן תכבה, ולפי זה בנידון דידן מאחר שהתוצאה היא הכרחית אין זה בגדר 'הסרת מונע' אלא בגדר גרמא, אך לכאו' יש לדון בדבריו שהרי בוודאי המדורה תכבה בסופו של דבר ואילולי סגירת הדלת המדורה הייתה בוערת זמן רב יותר וכעת בעקבות סגירת הדלת היא תכבה לאחר פחות זמן וא"כ מדוע אין זה בגדר 'גרמא'? ועל כרחך שהסרת מונע יותר קלה מגרמא גם היכא שהתוצאה הכרחית, ולשון המשנה ברורה שם 'ואם תכבה תכבה' (רע"ז ס"ק י"א) אינו בא לומר שאין הכיבוי הכרחי אלא בא לומר שלא אכפת לן בכיבוי (כלומר שאין תוצאת הכיבוי מהווה אישהוא חשש חילול שבת) וכן מבואר מכל דברי המנחת יצחק בתשובה שם, ועיקר החילוק בין נידון ה'קלנועית' לנידון 'סגירת הדלת' הוא בשאר החילוקים שכתב שם (ובשנ"ת מנחת אשר ח"ג סימן כ"ה ביאר אחרת מדוע אין להביא ראיה מסימן רע"ז לחידוש הגדרה של 'הסרת המונע' ועיין לקמן הערה ??)

ודע עוד דנידון דידן אינו דומה לסגירת פי התנור דסוף סימן רנ"ט מאחר שסגירת פי התנור היא אכן פעולה באש ובחומר הבעירה משא"כ בנד"ד שהוא פעולה חיצונית ביצירת מחיצה בין האש לחיישן, וע"ע בנספח לתשובה זו אריכות וביאור בעניין זה.

כד - וידועה שיטת החזו"א ועוד מפוסקי זמננו שבכל יצירת מעגל חשמלי יש בזה מלאכת 'בונה' וממילא ניתוק המעגל הוא מלאכת 'סותר'.

כה - ולפי זה ה"ה שמותר לכבות את האש שבכיריים בשיטת הכף אף בשבת ולא רק ביו"ט.

כו - סנהדרין ע"ו עמוד ב'.

כז - מ"ב סימן שי"ח סעיף א'.

כח - חזו"א או"ח סימן נ' ס"ק ט' וסימן ל"ז ס"ק י"א.

כט - שו"ת אג"מ או"ח ח"א סימן צ"ג, שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן י"א הערה 2, שו"ת שבט הלוי ח"א סימן צ"א וספר 'שבות יצחק' דיני שהיה וחזרה פרק ד' אות ה' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. והאור לציון חלק ב' פרק ל' תשובה ז' חשש לדברי החזו"א.

ל - הנה אף שהכיבוי אינו מותר ביו"ט מאחר שאין הוא נחשב 'מלאכת אוכל נפש' מכל מקום יש לומר שהוא נחשב 'צורך יום טוב' (שיוכל להיות רגוע ודעתו מיושבת שהגז כבוי) אך מ"מ אינו מותר מאחר שלא כל צורך יום טוב מותר אלא רק צורך אוכל נפש, אולם מלאכת בישול מאחר שהיא נחשבת מלאכת אוכל נפש, אז אמרינן בה 'מתוך' ומתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהיה בה צורך יום טוב, ומאחר ועל ידי בישול זה יוכל להיות רגוע ביום טוב שאין האש דולקת יש לומר שגם זה בכלל 'צורך יום טוב' (וסברת היתר זו שייכת רק ביו"ט ולא בשבת כמובן) אולם יש לדעת שגם אם באנו לחוש לדברי החזו"א ואין הדברים דלעיל נכונים מ"מ אפשר לפתור זאת אם ישים חומר אחר (בין החיישן ללהבת האש) שאינו מתכת ואינו דליק, כגון זכוכית עמידה.

לא - אך עיין בספר ארחות שבת חלק ג' פרק כ"ט הערה נ"ו שרוצה לומר שעפ"י דברי החזו"א גם זה נחשב 'גרם כיבוי', וצ"ע.

לב - בספר ארחות שבת שם וחלק א' פרק ח' סעיף צ"ג כותב שדעת כמה מפוסקי זמננו לאסור שימוש במתקן זה מאחר וישנה מלאכה בעצם מתיחת הקפיץ בשבת.

לג - עיין מ"מ בפס"ת סימן תקי"ד הערה 18, וע"ע שו"ת 'שיח נחום' או"ח סימן כ"ז.

לד - ובוודאי ובוודאי אם מדובר בכיריים אשר אינן מאובזרות בחיישן בטיחות, או שחיישן הבטיחות התקלקל, ובא לכבות את האש בשיטת הפינג'או! וחמירא סכנתא מאיסורא!!

לה - אמנם לאחר שכתבתי תשובה זו התחדש לי ע"י ידידי ר' מישל לוסטיג הי"ו שישנה דרך נוספת לכבות את להבת הגז על ידי אותו עיקרון והוא על ידי הסרת הכיסוי השחור שעל המבער, או לכל הפחות הרמתו החלקית, שאו אז הלהבה מתרחקת מן החיישן (אם מסירים לגמרי את הכיסוי השחור הרי שהלהבה יוצאת רק דרך החור המרכזי בעמוד אש) וממילא החיישן מתקרר וכו'.

היתרונות בשיטה זו הם כדלהלן: א. מועיל גם בכיריים שאין מספיק רווח לתחוב את הכף ב. אין חשש בפעולה המתמשכת מצד מצמצם (ולפמש"כ גם ככה אין חשש כלל) ג. אין בישול בכף אם באנו לחוש לדעת החזו"א ד. אין כל מעשה בחיישן (ולפמש"כ גם ככה אין מעשה בחיישן)

אך במספר נסיונות שאני עשיתי, האש כבתה מיד לאחר הסרת הכיסוי, ויש לברר מדוע. כמו כן נראה ששיטה זו פחות בטיחותית (עכ"פ אם מסיר לגמרי את הכיסוי השחור)

ובעניין הרמת המבער יש לומר שהאש מתגברת ויש כאן מוסיף בהבערה (בגלל החמצן הנוסף) ויש לברר זאת.

לו - עיין מנחת אשר לשמות סימן ס"ה ועוד. ועיין עוד בתשובת הגר"א וייס שליט"א לעניין 'מתקנים המופעלים ע"י פסיקת קרן אור' (פורסם ב'ישורון' ניסן תשס"ו, וכן בקונטרס השיעור השבועי לפרשת 'ויקהל' תשע"א) שהחשיב זאת כ'גרמא' ולא כמעשה ישיר ומוכיח כן מסימן רע"ז הנ"ל, אך שמדובר במכשיר שמתוכנן כך, עיי"ש בדבריו לחלק בין זה לבין כלי שבידו והוא מפעילו, ובנד"ד עדיפא טפי מאחר שגם אינו מתוכנן לפעול כך כנ"ל.

אמנם בעניין מה שכתבתי לעיל ש'מניעת מונע' עדיפה מ'גרמא' כעת ראיתי תשובה של הגר"א וייס שליט"א בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן כ"ה לעניין ה-Kosher Switch שדעתו שאין שלב פחות מגרמא, ואין להביא ראיה מסימן רע"ז עיי"ש בדבריו, אך גם הוא כתב שרבים מן האחרונים לא נקטו כך (אלא שכן יש שלב של 'מניעת מונע' שהוא פחות מגרמא) וגם אם באנו לחוש לכך מ"מ בצירוף זה שהוא גרמא ולדעת חלק מהאחרונים גרמא ביו"ט מותר לכתחילה (עיין לעיל הערה ??) - יש להתיר שיטה זו (אמנם אם באנו להסתמך על גרמא ישנה משמעות האם כיבוי הגז קורה באופן מיידי או לאחר כמה שניות ולא כמו שסתמתי למעלה, אך לפי דעת הגר"א וייס שליט"א לעניין 'מתקנים המופעלים ע"י פסיקת קרן אור' נידון דידן גם חשיב גרמא גם אם הדבר קורה באופן מיידי, אולם בנד"ד הוא מתכוון לכך אך עכ"פ אין הכלי מתוכנן לכך)

ולענ"ד נראה בעניין הנידון האם הסרת מונע היא שלב נוסף מתחת לגרמא או לא, שהנה יש לחלק בין פעולה הנעשית באופן טבעי לאחר הסרת המונע, לבין פעולה הנעשית בזכות הסרת המונע וללא התערבות כח אחר טבעי, ולפי זה יש לחלק בין כיבוי האש שנעשית בצורה טבעית שללא חומר הבעירה האש בצורה טבעית דועכת, וזה אכן נחשב 'הסרת מונע' והוא שלב פחות מגרמא, וכמבואר בסימן רע"ז סעיף ב', אולם ניתוק המעגל החשמלי הנגרם מכך הוא נחשב 'גרמא' שעל ידי תחיבת הכף גרמנו את ניתוק המעגל החשמלי, דבר שבצורה טבעית לא היה קורה, סוף דבר, יצירה ופעולה חדשה ע"י הסרת מונע נחשבת גרמא, אך הסרת מנע המאפשרת לטבע לפעול את פעולתו היא אכן שלב פחות מגרמא.

ולפי זה בנידון דידן על אף שבאשר לכיבוי האש אכן יש היתר מצד הסרת מונע, מ"מ באשר לניתוק המעגל החשמלי, הוי גרמא, אולם אין הדבר ברירא אצלי, ויש לומר שכל פעולה הנגרמת בדרך 'הסרת מונע' היא פחות מגרמא, וכפי שנקטו חלק מהאחרונים, ומאחר שבלא"ה יש מקום להקל בגרמא ביו"ט נראה שעדיין ניתן להקל בזה (אך כאמור לעיל כעת יש משמעות האם הדבר קורה באופן מיידי או לא אלא"כ נאמר שכל דרך זו נחשבת גרמא גם אם הדבר קורה באופן מיידי וכמבואר בת' הגר"א וייס שליט"א לעניין 'מתקנים המופעלים ע"י פסיקת קרן אור')

לז - ובצירוף סברות נוספות שיש באופן כללי בכיבוי להבת גז ביו"ט ואכמ"ל.

לבל ניפול לייאוש

/ הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א

משה רבנו פונה לבני ישראל ואומר להם: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: (דברים כט', ט') כעת כל אחד מכם, מהחשוב ועד הפשוט ביותר, נמצא במצב רוחני טוב. אלו שנגזר עליהם למות במדבר ואלו שעבדו לבעל פעור, כבר מתו - ואתם הנצבים לפני ה' אלוקיכם ראויים להיכנס לארץ. והנה למרות שהמצב הנוכחי תקין, ייתכן שבעתיד המצב ישתנה לרעה ח"ו, והשורש הגורם לקלקול זה נמצא בתוככם מעכשיו; "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם ה' אֱלֹקינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה" (שם יז) וגם אם שורש זה לא בא עדיין לידי ביטוי, במשך הזמן יכול לפרוץ ולהתגלות ואז: "יֶעְשַׁן אַף ה' וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה ה' אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם" (שם יט) אבל בסופו של דבר המצב יחזור לקדמותו ובאחרית הימים "וְשָׁב ה' אֱלֹקיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ ה' אֱלֹקיךָ שָׁמָּה" (שם ל, ג). אומר הרב נבנצל שליט"א: אם נדייק בדברי משה רבנו נגלה מתוך נאומו שהוא מדבר על מצב "אפשרי", "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" (שם כט, יז) ואילו הקב"ה מציג לפני משה תחזית ודאית, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ" (דברים לא, ט"ז) וכתוצאה מכך "וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת" (שם יז). מכאן ואילך משה רבנו מדבר גם הוא בלשון ודאית "כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם" (שם כט) לכן בשירת האזינו אומר לבני ישראל "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם" (לב, ז) תנו דעתכם לזכור תמיד שהמצב הרוחני בהתחלה היה טוב, אבל לאורך ההיסטוריה יהיו מצבים קשים הנגרמים מ"וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט" (שם טו) ואכן יהיו צרות גדולות בקרב העם ח"ו, ובכל זאת ולמרות כל הפוגרומים, חורבן וגלות, רדיפות וייסורים, לעולם לא יהיה מצב שאין תקומה לעם ישראל "כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו

יִתְּנֶחָם" (שם לו) "הֲרִנְינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ" (שם מג). גם בפרשת בחקותי מובטח לנו שנתגבר על מצבים קשים ותהיה תקומה לעם הנצח "וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם" (ויקרא כו, מד). הבטחות אלו מיועדות לעודד אותנו לבל ניפול ליאוש בראותנו אורך הגלות, מצב שאין לנו סנהדרין, אין שלטון של תורה, כבוד חכמים נרמס, וכל סימני "עקבתא דמשיחא" התקיימו אחד אחד; ולמרות הכל הגאולה תבוא והצרות תפסקנה. במדרש איכה מובא ויכוח בין הקב"ה לבין כנסת ישראל; כנסת ישראל אומרים: רבש"ע, "הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה" (איכה ה, כא) והוא עונה להם: "שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם" (מלאכי ג, ז) נקודת המחלוקת היא האם הקב"ה ישיב אותנו אליו תחילה, והוא מה שנקרה "אתערותא דלעילא" או שאנחנו נשוב אליו תחילה, דהיינו "אתערותא דלתתא". אם נזכה- אנחנו נתעורר לתשובה אליו, ואם לא - ה' ישיב אותנו, אבל בכל מקרה כל ישראל יחזרו בתשובה כי זה הצעד המוביל לגאולה, כי תכלית הבריה היא שנעבוד את ה', וזה מה שמובטח לנו בתורה כפי שאמרנו לעיל, שלא יהיה מצב שבו לא נוכל לחזור.

ראש השנה נקרא בתורה "יום תרועה". שואל הרב: אמנם התרועה היא אחת מקולות השופר, אבל לפני כל תרועה ואחריה יש "תקיעה", כדברי חז"ל "פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה" (ר"ה לד.), למה אם כן לא הולכים לפי הרוב וקוראים לראש השנה "יום תקיעה"? מסביר הרב: עיקר מצוות השופר היא התרועה ואילו התקיעות טפילות לה; כך משמע מהפסוק העוסק ביום הכיפורים של יובל, שם נאמר: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי" (ויקרא כה, ט) ולא נאמר "שופר תקיעה". גם מלשון חז"ל אפשר להבחין זאת כשאמרו "פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה", ולא אמרו "שתי תקיעות ותרועה ביניהם"; רואים אם כן שעיקר המצווה היא התרועה. אבל מדוע זה כך ומה ההסבר לזה? אומר הרב: "פשוטה לפניה" רומזת על מלכות שמיים ברורה, ללא ספיקות וקלקולים, כפי שהיה במתן תורה כשעם ישראל אמרו "נעשה ונשמע"; "פשוטה לאחריה" רומזת על מלכות שמיים ברורה שתהיה לעתיד לבוא, באחרית הימים, כשהעולם יהיה מתוקן וכל אומות העולם יכירו במלכותו ית'. אבל לא בשביל מצבים אלו ציווה ה' לתקוע בשופר; עיקר מצוות השופר מיועדת למצב הביניים, מצב בו "גנוחי גנח וילולי יליל" (ר"ה לג:) מצב בו בני אדם מקלקלים את מעשיהם. אומנם אסור לומר "וידוי" בראש השנה, אפילו להזכיר את חטאינו אסור, אבל להרגיש לב שבור על הקלקולים מותר ואף רצוי מאוד. "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה" (תהילים נא, יט).

זו עיקר מצוות השופר, לעורר אותנו לתקן את המעוות. הקב"ה רצה שנזכור את מלכות שמיים שהייתה לפני הקלקולים ושנדע שזו היא אותה מלכות שמיים שתהיה בעתיד במהרה בימינו, ועל ידי כך נוכל להתבונן בשפל המדרגה בה נמצאים היום.

על יד השוואה בין מה שהיה בעבר ומה שיהיה בעתיד לעומת מצבינו כעת, נשכיל להבין שעוד הדרך ארוכה אבל זה אפשרי. לכן כשנשמע את קולות השופר בשברון לבב, נישא תפילה (בהרהור בלב) לריבון העולמים: "הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם" (איכה ה, כא).

סיפור לשבת

דרך תשובה

מאוסף הסיפורים של שאול שיף

בטרם ישב המהרש"א, רבי שמואל אליעזר איידלס על כס הרבנות בעיר אוסטרו היהודית, שימש כרב בעיירה קטנה שהייתה כפופה, כשאר העיירות באזור, למרותו של הרב האזורי מטעם הממשלה, המכונה "רב מטעם". על פי חוקי המדינה, חויבו כל רבני העיירות להתייצב מעת לעת בפני הרב האזורי ולציית להוראותיו.

זמן רב חלף ממינויו של רבי שמואל אליעזר, והוא לא הופיע במעונו של 'הרב מטעם'. חשב הרב: "בודאי מתמיד גדול הוא, ואינו חפץ לבטל מלימודו". ברם, כאשר הוא נעדר מעוד כמה אסיפות, החליט הרב הזה לנסוע אליו, לשאלו לפשר הדבר. בבואו, ערכו לו כל בני העיירה קבלת פנים מפוארת כראוי לרב בעל מעמד כמוהו, ולמרבה הפלא, גם הפעם בלטה היעדרותו של המהרש"א. השתדל הרב הנכבד לדונו אף עתה לכף זכות: "מן הסתם טרוד הוא בלימודו עם תלמידיו בישיבתו, ולכן אינו יכול לבוא, אלך אם כן בעצמי אל בית מדרשו". המהרש"א ישב בחברת תלמידיו ולמד עימהם, גם בעת שנראו דמויותיהם של הרב מטעם ומלוויו בפתח בית המדרש. זמן ממושך עמדו כשהם ממתינים לשווא שהמהרש"א יבחין בהם, אך הוא לא חנן את הפמליא הנכבדה אפילו במבט... פתאום, נכנס במרוצה אל בית המדרש, נער יפה תואר; לתדהמת ראש הרבנים, קם המהרש"א ממקומו לכבוד הנער, והחל משוחח איתו שעה ארוכה... הפעם, כבר לא יכול היה הרב להבליג על בזיונו, והרים קולו בכעס לעבר המהרש"א: "כל העת סבור הייתי שאינך רוצה לבטל מלימודך, אך עתה נוכח אני לראות

המשך בעמוד הבא...

שחולק אתה כבוד לנער, ואילו ממני אתה מתעלם לחלוטין" - - -כשסיים לשפוך את קיתונות הזעם על ראש המהרש"א, פתח רבי שמואל אליעזר את פיו הקדוש, ואמר לו דברים סתומיסומופלאים: "דע לך כי לא לחינם פסקתי מלימודי כדי לשוחח עם העלם; וזה יהיה לך לאות ולמופת: בעוד שעתיים יהרג בחור זה!" - - - הכעס טרם התפוגג מליבו של הרב מטעם, הוא סרב להאמין לנבואתו של המהרש"א, ומיהר איפוא בעקבות הנער היוצא, החל קושר עימו שיחה, כשבכוונתו לעכב אותו עימו. 'בעוד שעתיים אחזור עם הנער אל בית המדרש, ואוכיח לעין כל כי אין בדברי רבי שמואל אליעזר ממש', הרהר. השניים טיילו יחד אנה ואנה, הרב הציץ בשעונו, ועל פניו פשטה הבעת שביעות רצון: השעתיים מתקרבות לקיצן... לפתע, עבר במקום צייד שהיה עסוק במרדף אחר להקת ברווזים, הוא כיוון את רובה הצייד לעבר אחד העופות, וירה - - - מה שהתרחש באותם רגעים גרם לרב מטעם לשפשף עיניו כאינו מאמין: 'האם זו מציאות או שמא חלום?' הכדור שנפלט מרובה הצייד החטיא את המטרה, ופגע בליבו של הנער, והוא נפל מת במקום. הצצה בשעון, החריפה את הבעת ההלם שעל פני הרב: הדבר אירע שעתיים בדיוק מהמועד שנקב המהרש"א! נסער כולו רץ אל בית המדרש. מיד בבואו הקדימו המהרש"א בבשורה נוספת: "בעוד זמן קצר יובא הרוג נוסף אל העיר" - - - הרב מטעם לא הספיק לעכל את ההתרחשות הראשונה, וחבורת אנשים נרגשת התפרצה לבית המדרש, ובפיה ידיעה על אדם שנמצא הרוג מחוץ לתחום העיר. הוא לא ידע את נפשו מרוב תדהמה, ותלה זוג עינים שואלות ברבי שמואל אליעזר, שיואיל להסביר לו את פשר תעלומת שני ההרוגים. "הבחור הצעיר שראית", נשמע קולו של המהרש"א, "היה גלגולו של אחאב מלך ישראל, ולכן נהגתי בו כבוד שכזה.ולפי שאחאב נהרג בידי יורה, כנאמר ב'מלכים' [א, לד] 'ואיש משך בקשת לתומו, ויכה את מלך ישראל', לכן גם סופו של נער זה היה באותה צורה". המהרש"א המשיך לגולל באוזני הרב מטעם הנדהם, את התעלומות להן היה עד: "כבר בזמן לידתו של הנער, נברא המשחית שתפקידו היה ליטול את חייו, הוא המתין במקומו מחוץ לעיר לשעה בה יימלא את שליחותו. אולם אתה", נשא המהרש"א קולו, "התערבת, ועיכבת את הדבר, ובזמן המיועד, נטל המשחית את נפשו של אדם אחר תחתיו. עתה צריך אתה כפרה על שגרמת להריגת אדם!". הרב נפל לרגלי המהרש"א והתחנן על נפשו: "הורני דרך תשובה!" נענה רבי שמואל אליעזר: "תשובתך תהא, שתסיר מעליך את עטרת הרבנות שהוענקה לך על ידי השלטונות, ותהפוך לעגלון". ואכן, עשה האיש כדבריו, עזב את מעמדו הרם ועסק במקצוע העגלונות, למען כפר חטאו.[סיפור זה מארכיונו של הרב חנוך חיים ויינשטוק, הופיע בפנקס החברא קדישא בעיר אוסטראה שבאוקראינה, לפי עדותו של הצדיק מברסלב שחלף במקום.

יישר כח לרב ח. שפירא

שביבים / שאול שיף

בראש השנה אנו אוכלים תפוח בדבש כסימן לשנה טובה ומתוקה. שאלתי: מדוע דווקא תפוח בדבש? ישנם מאכלים מתוקים רבים אחרים. האם יש משהו מיוחד בתפוח ובדבש?

תשובת הרב אהרון מוס [מלמד קבלה, גר באוסטרליה]:

הדבש המתוק שונה מן התפוח המתוק. התפוח הוא פרי מתוק הגדל על עץ, ואין בכך כל דבר מפתיע - פירות מתוקים רבים גדלים על עץ. אך הדבש, מגיע מן הדבורה - חרק אותו אי-אפשר לאכול, והוא אפילו עוקצני. אך ראו זה פלא: הדבש אותו מפיקה הדבורה הוא מתוק, אפילו יותר מן התפוח.

בחיים קיימים שני סוגי מתיקויות: ישנם זמנים של שמחות משפחתיות, הצלחות בעבודה או יחסי זוגיות מאושרים. זמנים אלו מתוקים כמו התפוח. אך יש גם מתיקות שונה: כזו המגיעה לאחר אתגרים. כאשר דברים לא מתנהלים כצפוי, כאשר אירע אסון, כשאנו עומדים לאבד מקום עבודה, כשאנו לא מצליחים לעמוד במטרות שהצבנו לעצמנו, או כאשר היחסים שלנו חווים משבר ואנו מרגישים בודדים. כשאנו עומדים בפני אתגרים אלו הם נראים מרים וכואבים בדיוק כמו העוקץ של הדבורה. אך אם נתחזק ונעמוד באתגרים בהצלחה, נגלה מימדים חדשים באישיותנו שאפילו לא ידענו על קיומם. האתגרים מגלים את העומק הפנימי שלנו. מתח ביחסי זוגיות הוא דבר כואב, אך אין דבר מתוק יותר מן הפיוס המגיע לאחריו. קשה לאבד מקום עבודה, אך לעיתים תכופות אפשרויות חדשות וטובות יותר ייפתחו בפנינו. תחושת הבדידות יכולה לאכול אותנו מבפנים, אך אנו יכולים לנצל אותה כדי להכיר את עצמנו טוב יותר. כולנו חווינו זמנים קשים בחיינו שלאחר מעשה אנו מביטים עליהם ואומרים: "אלוקים, תודה שנתת לנו אתגרים - היכן היינו בלעדיהם"?

ולכן אנו אוכלים תפוח בדבש ביום הראשון של השנה החדשה. אנו מאחלים זה לזה שהתפוח יביא עמו מתיקות, ושהעוקץ של הדבורה יביא עמו מתיקות גדולה יותר!

(מתוך אתר בית חב"ד)

'המלך בשדה' - מי יזכה להכניסו אל ביתו פנימה?

מעשה מאלף שסיפר הגה"ח רבי פנחס בונקר שליט"א

"היות ולפעמים אני דורש דרשות ברבים, אני מבקש מהקב"ה שיזמן לידי סיפורים מעניינים, כדי שיהיה לי לספר לציבור דיבורים חדשים ולא אהיה כ'חוזר על עצמו'. "ואכן בוקר אחד אחרי התפילה - לפני כשבועיים בימי 'בין הזמנים' - נפגשתי עם מכר ותיק מימים ימימה, תושב חו"ל שבא לנפוש בארץ הקודש, והלה אומר לי במין סערת רגשות עצומה: 'יותר אני לא מדבר עם החתן שלי, לעולם!' חד וחלק! "היות וחתנו מוכר בקהילה כאברך מן השורה, התפלאתי מאד לשמוע כדברים האלה, ושאלתי לידידי מה ראית לשטות זו? "'אתמול בבוקר נחתנו כאן בא"י מניו יורק' - החל ידידי לספר - 'לאחר נסיעה מתישה ומייגעת של כעשרים שעות, היות והטיסה נדחתה והיתה המתנה ארוכה. בעיני רוחי אני רואה כל הזמן רק כר שאני מניח עליו ראשי ושוקע בתנומה ארוכה למנוחת הגוף והנפש... הגעתי לעיר והתקשרתי לחתני שאצלו אני אמור להתארח, ושאלתיו היכן הכתובת המדוייקת שבה הוא דר. וחתני שואל: 'אה, אתם כבר פה בעיר?' "כן, עניתי. ב"ה סוף-סוף אנו כבר פה בעיר, עכשיו במטותא ממך תאמר לי רק מה שם הרחוב ומספרו. "'אה, אני ברחוב פלוני'. "ומה מספר הבניין ברחוב פלוני? "אה, בסוף הרחוב למטה. "כל הדו שיח הזה היה נשמע לי מוזר. מה גם שזכרתי מלפני שנתיים כשביקרתי בא"י, שחתני דר באמצע הרחוב ולא בסופו. אך תליתי זאת בבלבול שהייתי בו ובטרדא דאורחא. "הגעתי לרחוב, וירדתי עם רעייתי עד סופו, ומשם התקשרתי לחתני אולי יצא לקראתי ללוותי לוויה..."אך הנה זה פלא, אני מחייג ומצלצל ואין מענה. "אנו עומדים בשמש הקופחת מותשים ועייפים, והזמן חולף בעצלתיים. עשר דקות, רבע שעה, אני רוצה לחייג שוב, ורעייתי מפצירה בי להתאפק עוד חמש דקות. אני מכניס את הטלפון לכיסי, מוציאו שוב ומחזירו שוב. "לבסוף אני כבר מתחיל לדאוג, אולי חלילה קרה מקרה. אני מצלצל שוב ועדיין אין מענה. גם רעייתי מחייגת לבתי, אך אין קול ואין עונה. "ואז פתאום אני רואה את חתני בא לקראתנו, עם חיוך זורח. 'שלום עליכם, ברוכים הבאים לארץ הקודש', לוקח את המזוודה ומוביל אותי בשמחה לביתו נאווה קודש (שלמרבה הפלא עומד בדיוק באמצע הרחוב), ושם מחכה לי 'בלי עין הרע' ארוחת בוקר כיד המלך עם כל טוב הארץ, דגים מעושנים מכל הסוגים וכל מיני סלטים מובחרים. "אני יושב ליד השולחן ואין לי תיאבון להכניס לפי שום דבר מאכל. ראשי עסוק כל הזמן בלחשוב: רבונו של עולם, מה קרה פה בשעה האחרונה? תחילה הוא עובד עלי שהוא גר בסוף הרחוב, בהמשך הוא ורעייתו לא עונים לטלפונים, ועכשיו כזאת מין קבלת פנים... "עברו כמה שעות, חתני היקר הוביל אותי לחדר שבו אוכל לנוח והודיע שהוא יורד לביהמ"ד ללמוד קצת ויחזור בצהריים. "אך יצא יצא מהבית, רצתי לבתי שתחי' ותבעתי הסבר. מה פשרן של דברים? ובתי מספרת לי בתום לב: 'אה זה? פשוט בעלי הוא כזה מין פרפקציוניסט, הוא חייב שהכל יהיה מושלם, וכשהוא חזר מהתפילה וראה שהכנתי ארוחת בוקר בינונית לשיטתו, שאינה מכבדת די את האורחים החשובים, והבית לא היה נוצץ ומבריק כראוי וכיאות - היו קצת צעצועים על הספה וקצת בגדים בפינת חדר הילדים - אז הוא רץ מהר לחנות לקנות כל מיני דגים מעושנים וכיוצא בהם, ולאחר מכן הבריק את הבית, כך שכל דבר על מכונו ינוח בשלום, ולבינתים אמר לי: תגידי להורים שלך שזה בסוף הרחוב שייקח להם קצת יותר זמן להגיע...'

"כששמעתי דברים אלו יוצאים מפי בתי, הרגשתי שתיכף אני יוצא מדעתי... אני עומד מתייבש בשמש הקופחת ממעל לראשי, מותש, יגע ועייף אחרי יום שלם של נסיעות וטיסות מפרכות גוף ונפש, והוא - הוא רוצה להרשים אותי עם הסלמון המעושן של 'אלדג'... "הוא לא מבין שבעשרים דולר אני קונה בביתי מקרר שלם של דגים כאלו? עם מה בדיוק הוא מנסה להרשים אותי?? הוא יודע איפה אכלתי אתמול?? הוא מתאר לעצמו היכן אכלתי לפני יומיים?? בשביל מה הוא מעיף את הצעצועים מהספה - הוא לא מבין שזה בדיוק מה שבאתי לראות, את הנכדים היקרים שלי שכבר שנתיים לא ראיתים, משחקים על הספה בצעצועים שחתני קנה להם בכסף שאני נתתי לו?? אני לא מצליח להבין את הראש שלו בשום פנים ואופן שבעולם!' - חותם ידידי את סיפורו בעגמה. "ואני צריך עכשיו להסביר לו, שהחתן היקר שלו, זה שהוא לא מסוגל עכשיו להסתכל בפניו, בסך הכל רצה לכבד אותו... ואפילו בטוח שעשה זאת על הצד הטוב ביותר. "מורי ורבותי! אנו עומדים סמוך ונראה ליום הדין הגדול והנורא, שכל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון. ימים אלו הם זמן של 'המלך בשדה'! אפשר לפרש גם ש'המלך בשדה' היינו שהוא עומד בשדה ומצפה שאי מי יכניסו לביתו ויקבל פניו בלחם ומים. אבל כל אחד חושב לעצמו: איני ראוי עדיין ואיני מוכן לקבל פני המלך. תן לנו עוד קצת זמן ואז - אז נקבל פני המלך כראוי וכיאות. "אבל החכם שרואה שהמלך עומד בשדה, הרי הוא רץ לקראתו בשמחה ואומר לו: אבי מלכי היקר, בוא עמי לביתי. אמנם לצערי אין לי להגיש לך אלא רק קצת מים לשתות וקצת תבן וקש להניח את הראש, אבל במחילת כבוד המלך - הרי כל השאר אינם מכניסים אותך הביתה. ואני, זה מה שיש לי להציע, אם כן הלא תיקח מנחתי הצנועה מידי. "והמלך בחיבה עונה לעומתו: בוודאי, בני היקר. שימחתני בני היקר שימחתני מאד, ושכרך שמור לך לעד בכפל כפליים".

"זה המחיר שתגבה גם ממני"

ידועה ומפורסמת זהירותו הגדולה של ראש ישיבת מיר, מרן הגאון רבי בנימין ביינוש פינקל זצ"ל בכל עניני כספים, אך אמנם את הסכנה החמורה ביותר האורבת לפתחו ראה באיסורי ריבית. מיליוני דולרים של כספי הישיבה עברו תחת ידו, ואיסור ריבית הפך להיות סכנה מוחשית ומאיימת. אמרו עליו שהיה נזהר מאבק דאבק של היתר ריבית. מספר על כך חתנו הגאון רבי אהרן שרגא לופיאנסקי שליט"א: לאחד הספקים לישיבה נגנב פעם כל כספו. לא היה לו ממה להתקיים ולחיות. רבי ביינוש הרגיש שהישיבה חבה לו הכרת הטוב בעד השנים הרבות בהן שירת את הישיבה בנאמנות, והלווה לו סכום כסף כדי שיוכל להתחיל מחדש את עסקיו. כעבור זמן מה ביקר רבי ביינוש בבית מסחרו של האיש וביקש לקנות ממנו פריטים אחדים. מיד עם בואו קידם אותו האיש במאור פנים: "אה, אתן לך מחיר מצוין, רבי ביינוש", הצהיר המוכר בתור הכרת הטוב. רבי ביינוש החוויר מיד והתנצל שאינו צריך עכשיו למאומה. הוא לא היה מסוגל לחשוב על קבלת הנחה עבור הלואה שנתן! אחרי יומיים חזר לחנות. "אמור לי", פנה אל הסוחר, "איך העסקים בימים אלו?". "ב"ה בסדר", הוא השיב. "ומי קנה פריטים אלו ואלו היום?" המשיך רבי ביינוש להתעניין, והסוחר נקב בשמו של הקונה. "ובאיזה מחיר מכרת?" שאל את הסוחר שלא חשד במאומה. כשענה, קבע רבי ביינוש והצהיר: "זה המחיר שתגבה גם ממני, לא אגורה אחת

פחות". זהירותו המופלגת מאיסור ריבית היתה הסיבה להנהגתו המשונה לכאורה, של הליכה יום יומית אל הבנק. היה זה בימי האינפלציה המשתוללת, ועמדה בפניו בעיה מתמשכת: הישיבה הנפיקה צ'קים לספקים, שלא תמיד היו פודים אותם מיד. החזקת צ'קים בבנק ליותר מכמה ימים משמעותה הפסד, בעקבות ההפרש בשער החליפין של המטבע, שהשתנה במהירות מסחררת. מאידך גיסא, לאפשר מינוס בבנק פירושו תשלום ריבית - אפשרות גרועה בהרבה. הפתרון שמצא רבי ביינוש היה: לצעוד אל הבנק מדי יום ביומו, כדי להפקיד את הסכום הנדרש במדויק!

(גיליון 'בית מדרש')

היד ה' תקצר?

הרב מפוניבז' זצ"ל סיפר לי, ששמע מה'חפץ חיים':

לאחר חתונתו שקד על תלמודו. אשתו היתה הולכת בצהרים למאפיה, ובעד כמה פרוטות קיבלה רשות לגרוף את פירורי הלחם שנשרו על הקורות. בבית היתה שורה אותם במים ומלבבת לביבות. הבעיה היתה, שגם פרוטות אלו לא היו לה. לקחה בהקפה, ופרוטה לפרוטה הצטרפה לחשבון גדול. יום אחד חזר הח"ח לביתו לשבור רעבונו, והשולחן ריק, והרבנית עומדת ליד החלון ובוכה. נחרד הח"ח: "מה אירע?" ספרה לו הרבנית שהנחתום סירב להרשותה ליטול את הפירורים עד שתשלם את החוב. מה עושים? יש ללכת אל האופה, לבקש ארכה. אך לא! החפץ חיים היכה בידו על השולחן וקרא: "שטן, שטן! לא יעלה בידך להפריעני מלימודי!"... במקום שאנו רואים מאפיה ופירורים ונחתום וסירוב, ראה ה'חפץ חיים' את השטן המושך בחוטים! ניחא, אבל מה הועיל במכה שהכה על השולחן ובקריאה שקרא? אוהו, מה שהועיל!!! הוא הצהיר והכריז שדרכו סלולה ונהירה, מותווית וקבועה, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו! ואיך הוליכו אותו? בתופים ובמחולות! כך קיבלנו את ה"חפץ חיים"! ניחא, אבל מה הועיל במכה שהכה ובקריאה שקרא? אוהו, מה שהועיל!!! הוא הצהיר והכריז שדרכו סלולה ונהירה, מותווית וקבועה, ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו! ואיך הוליכו אותו? בתופים ובמחולות! כך קיבלנו את ה"חפץ חיים"! לא תמיד באה העזרה מיד. לפעמים אומרים כמאמר הגמרא: "המתן עד שנמדוד ביחד", אבל אחר כך זוכים למדוד עם הקדוש ברוך הוא ביחד, "כדי שנתבסם, כביכול, אני ואתה!" זו התשובה לשאלה שנשאלה, איך אפשר לקבל קבלה נחושה לעתיד והרי ההרגל עושה את שלו, והמדות, והטבעים והיצר הרע והנסיונות... הכל נכון, אבל מאיתנו נדרש רק לרצות. לדפוק בעוז ולהכריז! הרי בין כך ובין כך היצר הרע חזק מאיתנו. הוא מלאך ואנו בקושי בני אדם. "אתה אש, ואני בשר ודם" (קידושין פא ע"א), ואיך באמת נתגבר עליו? "היחתה איש אש בחיקו, ובגדיו לא תשרפנה? אם יהלך איש על הגחלים, ורגליו לא תכוינה?" (משלי ו', כ"ז-כ"ח). והתשובה - אכן, "אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו, אינו יכול לו" (קידושין ל ע"ב, סכה נב ע"ב). הרי בלאו הכי זקוק אתה לעזרת הבורא, אם כן - מה הפחד, היד ה' תקצר?!

(מתוך 'והגדת' - אלול)

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il